

Taleski és társai kontra Észak-Macedónia – a jogállamiság helyreállítását szolgáló jogalkotói beavatkozás és a kontradiktórius eljárás garanciáinak strasbourgi mércéje

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Taleski és társai kontra Észak-Macedónia ügyben (34261/23 és 7877/24. sz. kérelmek) hozott ítéletében olyan alkotmányjogilag és büntetőeljárás-jogilag egyaránt kiemelkedő jelentőségű kérdéseket vizsgált, amelyek a jogállamiság tartalmának, a jogbiztonság követelményének, valamint a közhatalmat gyakorló személyek büntetőjogi elszámoltathatóságának egymáshoz való viszonyát érintik. Az ügy sajátosságát az adta, hogy a Bíróságnak egy olyan jogalkotói beavatkozás egyezményrel való összhangjáról kellett állást foglalnia, amely visszamenőleges hatállyal tette lehetővé korábban véglegesnek és visszavonhatatlannak tekintett elnöki kegyelmi döntések megsemmisítését, és ezáltal a kedvezményezettekkel szemben folyamatban lévő büntetőeljárások folytatását.

Az ügy előzményei a 2015–2016-os észak-macedón politikai válságig nyúlnak vissza, amelyet a kormányzati szereplők széles körét érintő, tömeges és jogellenes telefonlehallgatások nyilvánosságra kerülése idézett elő. A botrány nyomán létrehozott Különleges Ügyészség több magas rangú politikus és köztisztviselő, köztük a kérelmezők ellen is büntetőeljárást indított korrupciós, hivatali visszaélési és választási bűncselekmények miatt. Ezen eljárások lezárását kívánta megakadályozni az akkori köztársasági elnök, amikor 2016 áprilisában 56 személy részére kegyelmet biztosított, amely intézkedés a közvélemény és a jogi szakma jelentős részének megítélése szerint valójában nem egyedi kegyelmi aktusnak, hanem a parlament kizárólagos hatáskörébe tartozó amnesztiának felelt meg.

Az ezt követő alkotmányos és politikai konfliktus eredményeként a parlament elfogadta a 2016. évi kegyelmi törvényt, amely átmeneti időre felhatalmazta az államfőt a korábban megadott kegyelmek visszavonására. Az elnök e felhatalmazás alapján rövid időn belül semmissé nyilvánította saját korábbi döntéseit, aminek következtében a kérelmezőkkel szembeni büntetőeljárások folytatódtak, és végül jogerős elítéléssel zárultak.

A kérelmezők elsődleges panasza arra irányult, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásokba történő jogalkotói beavatkozás sértette a jogbiztonság és a jogállamiság elvét, továbbá összeegyeztethetetlen volt az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz való joggal. A Bíróság azonban e kifogásokat nem találta megalapozottnak. Indokolásában rámutatott arra, hogy az ügyben a jogállamiság két, egyaránt alapvető jelentőségű összetevője került egymással kollízióba: egyfelől a jogbiztonság követelménye, másfelől pedig a közhatalmat gyakorló

személyek elszámoltathatóságának, valamint a törvény előtti egyenlőségnek az érvényesítése. A strasbourgi fórum hangsúlyozta, hogy a demokratikus állam alkotmányos önvédelmének része, hogy a közhatalom birtokosai ne emelkedhessenek a törvények fölé, és ne alakulhasson ki olyan rendszer, amely a közbizalom, az állami intézmények legitimitása és a jogrend integritása szempontjából elfogadhatatlan. Különös jelentőséget tulajdonított annak is, hogy a szóban forgó kegyelmeket olyan jogszabályi rendelkezés alapján adták meg, amely a nemzeti legfelsőbb bírói fórum értelmezése szerint a kegyelmi döntések meghozatalának időpontjában már nem képezte a hatályos jog részét.

A Bíróság értékelése szerint a jogalkotói beavatkozás nem önkényes módon, hanem széles körű társadalmi és politikai vita eredményeként, rendkívül rövid időn belül, a kialakult alkotmányos válság kezelésének céljával valósult meg. Kiemelte továbbá, hogy a kegyelmek visszavonásának időpontjában a kérelmezőkkel szemben folyamatban lévő büntetőeljárásokat még nem szüntették meg jogerősen, így a res iudicata elvének sérelme fel sem merülhetett. Mindezekre figyelemmel arra a következtetésre jutott, hogy a közhivatalnokok büntetőjogi felelősségre vonhatóságának biztosításához fűződő közérdek az ügy sajátos körülményei között nagyobb súllyal esett latba, mint a kérelmezők által hivatkozott jogbiztonsági szempontok, ezért a jogalkotói beavatkozás nem eredményezte az Egyezmény 6. cikkének sérelmét.

Az ítélet ugyanakkor a büntetőeljárás tisztességességének egy másik aspektusával kapcsolatban jogsértést állapított meg. Janakieski és Mitrovski (további felperesek) ugyanis azt kifogásolták, hogy a fellebbviteli eljárás során nem kézbesítették számukra a felsőbb szintű ügyész írásbeli indítványát, amely a fellebbezéseik elutasítására irányult. A Bíróság e körben ismételten megerősítette állandó gyakorlatát, amely szerint a kontradiktórius eljárás elvéből következően a felek számára tényleges és hatékony lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a bíróság döntését befolyásolni képes valamennyi beadványt megismerjék, és azokkal kapcsolatban megfelelő időben kifejtthessék álláspontjukat.

Nem találta meggyőzőnek a Kormány érvelését, miszerint a hiányosságot pótolta a fellebbviteli tárgyaláson való részvétel lehetősége, hiszen a védelem számára az ügyészégi álláspont megismerését teljes egészében a tárgyaláson való jelenlétől függővé tenni aránytalan terhet jelentett, és nem biztosította a megfelelő felkészülés lehetőségét. A Bíróság azt sem fogadta el, hogy a későbbi rendkívüli felülvizsgálati eljárás orvosolta volna a sérelmet, mivel annak hatásköri korlátai folytán nem volt lehetőség valamennyi, az ügyészi beadványban felvetett kérdés teljes körű újravizsgálatára.

Az ítélet jelentősége túlmutat az ügy konkrét tényállásán. A döntés egyrészt megerősíti, hogy kivételes alkotmányos helyzetekben a jogállamiság helyreállítását szolgáló, folyamatban lévő büntetőeljárásokat érintő jogalkotói beavatkozás is összeegyeztethető lehet az Egyezmény követelményeivel, amennyiben azt nyomós közérdek indokolja és nem érinti a jogerős bírói döntések stabilitását. Másrészt ismételten hangsúlyozza, hogy még a legsúlyosabb közérdeket szolgáló büntetőeljárásokban sem lehet eltekinteni a tisztességes eljárás alapvető garanciáinak maradéktalan érvényesítésétől, így különösen attól a követelménytől, hogy a védelem az ügyészség valamennyi releváns beadványát időben megismerhesse és arra érdemben reagálhasson.